

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI TA‘LIM VOSITALARIDAN FOYDALANISH

Elmurodova Madina

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish jarayonida raqamli ta‘lim vositalaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati yoritilib ko‘rsatilgan. Kommunikativ kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyati, uning tarkibiy qismlari hamda boshlang‘ich ta‘limdagi o‘rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli ta‘lim vositalarining didaktik imkoniyatlari, ularning o‘quvchi yoshlarning nutqiy faolligi va muloqot madaniyatini rivojlantirishdagi roli asoslab berilgan. Ushbu maqolada raqamli ta‘lim vositalaridan foydalanishning pedagogik shart-sharoitlari va amaliy samaradorligi ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: kommunikativ kompetensiya, boshlang‘ich ta‘lim, raqamli ta‘lim vositalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interfaol ta‘lim.

ANNOTATION

This article highlights the pedagogical significance of using digital educational tools in the process of developing communicative competence among primary school students. The essence and content of the concept of communicative competence, its structural components, and its role in primary education are analyzed from a scientific and theoretical perspective. In addition, the didactic potential of digital educational tools and their role in enhancing students' speech activity and communication culture are substantiated. The article also reveals the pedagogical conditions and practical effectiveness of using digital educational tools in the educational process.

Keywords: communicative competence, primary education, digital educational tools, information and communication technologies, interactive learning.

Boshlang‘ich sinflarda beriladigan ta‘lim-tarbiya o‘quvchilarning har tomonlama kamol topishida yozma va og‘zaki savodxonlikni shakllantirishda hamda vatanga muhabbat, hurmat-ehtirom tuyg‘ularini tarkib toptirishda ta‘limning asosiy poydevori hisoblanadi. Shunday ekan, yosh avlodni ma‘naviy-axloqiy barkamol, bilimdon kishilar qilib tarbiyalash ko‘p jihatdan boshlang‘ich sinflarda ta‘limni to‘g‘ri tashkil etish bilan chambarchas bog‘liqdir. Aynan ushbu davrda o‘quvchilarda asosiy bilim, ko‘nikma va malakalar bilan bir qatorda, tayanch kompetensiyalar, jumladan, kommunikativ kompetensiya ham shakllantiriladi. Kommunikativ kompetensiya tushunchasi o‘quvchining o‘z fikrini og‘zaki va yozma shaklda aniq, ravon va

mantiqiy ifodalashi, suhbatdoshni tinglay olishi, muloqot jarayonida ijtimoiy va madaniy me'yorlarga rioya qilishi bilan tavsiflanadi. Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda nutq faoliyati jadal rivojlanadi, lug'at boyligi kengayadi va ular ko'proq taqlid qilish orqali o'rganadilar. Shu sababdan, ta'lim jarayonida o'yin, dialog, savol-javob va amaliy mashqlardan foydalanish samarali hisoblanadi. Dars jarayonida o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirish maqsadida rasm asosida gap tuzish, hikoya qilish, rol o'yinlar va erkin suhbatlar tashkil etiladi. Tinglab tushunish ko'nikmalarini shakllantirish uchun matnni tinglab mazmunini qayta aytib berish, o'qituvchining og'zaki ko'rsatmalarini bajarish hamda audio va video materiallardan foydalanish muhimdir. Shuningdek, juftlik va kichik guruhlarda ishlash o'quvchilarning bir-biri bilan muloqotga kirishishiga, o'z fikrini himoya qilishga va boshqa insonlarning fikrini hurmat qilishga o'rgatadi. Didaktik va rol o'yinlar esa bolalarda darsga bo'lgan qiziqishini uyg'otib, nutqiy faollikni oshiradi. Ushbu o'yinlarni o'ynash o'quvchilar nutqining to'g'ri, tushunarli va chiroyli bo'lishiga yordam beradi. Bu jarayonda esa o'qituvchi yetakchi rol o'ynaydi. U darsda qulay psixologik muhit yaratishi, o'quvchilarning erkin fikrlashiga sharoit hozirlashi, har bir o'quvchining nutqiy faolligini qo'llab-quvvatlashi va rag'batlantirib borishi lozim. Natijada o'quvchilarda erkin muloqot qilish, o'z fikrini mustaqil, aniq va ravon bayon etish, nutq madaniyatiga rioya qilish hamda jamoada ishlash ko'nikmalari shakllanadi. Bundan tashqari o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonch hissi oshadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonining raqamlashtirilishi nafaqat boshqa sohalarida, shu jumladan, boshlang'ich ta'limga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Raqamli ta'lim vositalarining joriy etilishi o'quv jarayonini yanada samarali, kreativ, qiziqarli va interfaol tashkil etish imkonini bermoqda. Ayniqsa, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni beqiyosdir. Negaki, bu vositalar o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, ularni erkin fikrlashga va muloqotga undaydi. Kommunikativ kompetensiya tushunchasi murakkab va ko'p qirrali tushuncha bo'lib, u nutqiy, ijtimoiy va madaniy komponentlarni o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ushbu kompetensiyaning shakllanishi ularning yosh va psixologik xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi. Ushbu yosh davrida o'quvchilar faol muloqot qilishga intiladi, o'z fikrini bildirishga harakat qiladi va atrofdagilar bilan o'zaro aloqaga kirishishga ehtiyoj seza boshlaydi. Shu sababli ham ta'lim jarayonida kommunikativ faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik muhitni yaratish muhim hisoblanadi. Raqamli ta'lim vositalari deganda elektron darsliklar, multimedia materiallar, interfaol doskalar, ta'limiy platformalar, mobil ilovalar, virtual mashqlar va onlayn resurslar tushuniladi. Ushbu vositalar boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlariga mos bo'lib, ularning idrok etish faoliyatini faollashtiradi hamda dars jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Raqamli ta'lim vositalari boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun qulay va samarali o'quv

muhitini yaratishga xizmat qiladi. Multimedia taqdimotlar, audio va video materiallar, interfaol doskalar, ta'limiy mobil ilovalar hamda onlayn mashqlar o'quvchilarning ko'rish, eshitish va gapirish faoliyatini birgalikda rivojlantiradi. Masalan, audio matnlar asosida savol-javoblar o'tkazish, video lavhalar yuzasidan fikr almashish, interfaol o'yinlar orqali rolli mashqlarni tashkil etish o'quvchilarning og'zaki nutqini va muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Boshlang'ich ta'lim jarayonida raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvini ham shakllantiradi. Raqamli hikoyalar tuzish, guruhli va juftlikda bajariladigan topshiriqlar o'quvchilarning hamkorlikda ishlash, o'z fikrini asoslash va boshqalarning fikrini hurmat qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning muhim jihatlaridan biri bo'lgan ijtimoiy muloqotni mustahkamlaydi. Raqamli ta'lim vositalarining kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi afzalliklaridan biri shundaki, ular o'quvchilarning nutqiy faoliyatini kompleks rivojlantiradi. Audio va video materiallar asosida tashkil etilgan topshiriqlar o'quvchilarning eshitish va tushunish ko'nikmalarini mustahkamlaydi, interfaol mashqlar esa dialogik va monologik nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi. Masalan, qisqa video lavhalar asosida hikoya tuzish, personajlar o'rtasida dialog yaratish, savol-javoblar tashkil etish o'quvchilarning og'zaki nutqini boyitadi. Shuningdek, raqamli vositalar yordamida tashkil etilgan guruhli va juftlikda ishlash shakllari o'quvchilarning ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday faoliyat jarayonida o'quvchilar o'zaro fikr almashadi, bahs-munozaralarda ishtirok etadi va hamkorlikda qaror qabul qilishni o'rganadi. Bu esa kommunikativ kompetensiyaning muhim jihati bo'lgan jamoada ishlash va muloqot madaniyatini shakllantiradi.

Xorijiy pedagogik tadqiqotlarda ham raqamli ta'lim vositalarining kommunikativ kompetensiyaning rivojlantirishdagi samaradorligi alohida ta'kidlanadi. Jumladan, rivojlangan mamlakatlar ta'lim tizimida boshlang'ich sinflarda interfaol o'yinlar, virtual sinflar va ta'limiy platformalar orqali o'quvchilarning nutqiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta e'tibor qaratilmoqda. Ushbu tajribalarni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish boshlang'ich ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Raqamli ta'lim vositalaridan foydalanishda pedagogik shart-sharoitlar muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi raqamli savodxonlikka ega bo'lishi, texnologiyalarni dars maqsadiga muvofiq tanlay olishi va ularni metodik jihatdan to'g'ri qo'llashi zarur. Shuningdek, raqamli vositalardan foydalanish me'yoriy bo'lishi, o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelishi lozim. Aks holda, ortiqcha axborot yuklamasi o'quvchilarning diqqatini susaytirishi mumkin.

Pedagogik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim vositalaridan tizimli va maqsadli foydalanilgan darslarda o'quvchilarning nutqiy faolligi sezilarli darajada oshadi. Ular savol berishdan tortinmaydi, o'z fikrini asoslab bayon etadi va muloqot jarayonida faol ishtirok etadi. Natijada kommunikativ kompetensiya bosqichma-

bosqich rivojlanib, o'quvchilarning umumiy ta'limiy tayyorgarligi mustahkamlanadi. Raqamli ta'lim vositalaridan samarali foydalanish muayyan pedagogik shart-sharoitlarni talab etadi. Avvalo, o'qituvchi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini puxta egallagan bo'lishi, ularni dars jarayoniga maqsadli va metodik jihatdan to'g'ri integratsiya qila olishi lozim. Shuningdek, raqamli vositalar an'anaviy ta'lim metodlari bilan uyg'unlashtirilgan holda qo'llanilgandagina yuqori natijaga erishish mumkin. O'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, dars jarayonida me'yoriy yuklama saqlash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim vositalaridan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi ortadi, ular muloqotga faolroq kirishadi va o'z fikrini erkin ifodalaydi. Natijada kommunikativ kompetensiya samarali rivojlanadi. Bu esa boshlang'ich ta'lim sifatining oshishiga va o'quvchilarning kelgusidagi ta'lim faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim vositalari boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ular o'quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi, muloqot madaniyatini shakllantiradi va ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlaydi. Raqamli texnologiyalardan ilmiy asoslangan va metodik jihatdan to'g'ri foydalanish zamonaviy, mustaqil va kommunikativ jihatdan yetuk shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
2. Sayidahmedov N.S. Pedagogik texnologiya nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Azizxo'jayeva N.N. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2018.
4. Jo'rayev R.X. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
5. Polat E.S. Noviye pedagogicheskiye i informatsionniye tekhnologii v sisteme obrazovaniya. – Moskva, 2019.
6. Mirziyoyev Sh.M. Ta'lim va tarbiya sohasini rivojlantirish — ustuvor vazifa. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
7. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim uchun davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2021.
8. Jo'rayev R.X. Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: Innovatsiya, 2022.
9. Xodjayev B.X. Kompetensiyaviy yondashuv asosida zamonaviy ta'limni tashkil etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
10. Ishmuhamedov R.J. Raqamli ta'lim muhitida interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent, 2022.
11. Azizxo'jayeva N.N. Raqamli pedagogika va zamonaviy ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: TDPU, 2023.